

O INCURSIUNE ÎN ISTORIA FARMACIEI - RESTAURAREA UNUI MICROSCOP (SEC. XIX) ȘI A UNUI APARAT PENTRU PREPARAREA ULEIURILOR ETERICE (SEC. XIX)

Sorina Parchirie

“Farmacia este o înmănunchiere de științe, o artă, o profesie.”

Eugène-Humbert Guitard¹

Istoria farmaciei, chiar dacă în aparență este limitată la o profesie, oferă în realitate o imagine a lumii. În istoria farmaciei, o persoană preocupată de cunoaștere poate identifica mereu ceva interesant, deoarece aceasta prezintă o mare diversitate. Ea poate să furnizeze informații valoroase despre oameni, artă, despre diverse tehnici medicale, credințe sau chiar despre structuri politice și profesionale.

Istoria medicamentului precum și profesia de farmacist se întrepătrund cu istoria medicinei, deoarece persoana care acorda ajutor bolnavului prepara singură leacurile.²

La început omul primitiv a încercat alinarea suferințelor cu ceea ce găsea în mediul înconjurător, atât din plante cât și din regnul animal.

Din Mesopotamia s-au păstrat primele informații cu privire la practicarea medicinei empirice. Această meserie era practică de către preoți, care recurgeau adesea la ritualuri magice - folosirea rugăciunilor și a descântecelelor - pentru îndepărtarea duhurilor rele din bolnav. Tot aici se întâlneau și *unguentarii*, cei care preparau unguentele și alifiile.³

---

¹ Eugène-Humbert Guitard (1884-1976) - profesor de istoria farmaciei și publicist francez; a fost inițiatorul *Société d'histoire de la pharmacie* și fondatorul buletinului acesteia.

² Curs al prof. Boros Fr., *Introducere în tehnologia farmaceutică*, www.spvgbm.ro/files/Propedeutica.pdf- accesat la 09.10.2015.

³ *Profesia de farmacist de-a lungul timpului*, [www.file:///C:/Users/User/Downloads/2014_5_05%20\(3\).pdf](http://www.file:///C:/Users/User/Downloads/2014_5_05%20(3).pdf) - accesat la 15.08.2015.

În Egiptul antic profesia era exercitată de către preot, de medic și de magician. Se recurgea adesea la zeități, prin invocarea lor. Egiptenii își preparau medicamentele după rețete precis întocmite, în încăperi speciale, echipate cu ustensile specifice.⁴

Din literatura egipteană s-au păstrat:

- *papyrusul EBERS* (1500 î.Hr.) - considerat farmacopeea egipteană, având o lungime de 20m și o lățime de 30cm; acesta este un adevărat tratat de medicină generală și implicit de farmacie, conținând 877 rețete și 400 medicamente.

- *papyrusul Edwin Smith* (1600 î.Hr.) – a fost descoperit în 1930 și are 5m lungime; papyrusul descrie mai ales procedurile chirurgicale ale perioadei.

- *Codul lui Hammurabi*, scris probabil în jurul anului 1760 î.Hr., cuprinde printre altele, dispoziții cu caracter medico-legal, obligativitatea unor constatări în caz de moarte violentă, responsabilitatea medicului.

În China antică medicina și farmacia erau exercitate de către *vrăjitori, șamani și preoți*.⁵ Din aceasta perioadă se păstrează farmacopeea chineză *PEN-TSAO*, care este opera principală a medicinei și farmaciei chineze vechi, izvorul multor lucrări de mai târziu.

În vechea Indie oamenii apelau la divinități precum Agni, Indra, Siva, alături de Siva, precum și la produse de origine animală (preparate din șerpi și concentrate din stomacul unor anumite specii de capre, numite *bezoar*, folosite la otrăvuri, etc.) precum și de origine vegetală (muștar, smirnă, usturoi, scortişoară, cuișoare etc).⁶

În dezvoltarea farmaciei, în perioada antică, cea mai mare influență a avut-o Grecia. Cei care practicau medicina se numeau *iatros*, își desfășurau activitatea în locuri special amenajate numite *iatreion* și își preparau singuri medicamentele.

---

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Curs al prof. Boros Fr., *Introducere în tehnologia farmaceutică*, www.spvgbm.ro/files/Propedeutica.pdf- accesat la 09.10.2015

Materia primă pentru prepararea lor era păstrată într-o încăpere care se numea *apothiki*, unde existau instrumente și veselă speciale. Pe lângă ei se mai aflau și vindecătorii empirici, numiți *rizotomi*, vraci responsabili cu obținerea drogurilor vegetale și *pharmacopulai*, vânzătorii de medicamente fără studii medicale. Tot la greci se remarcă și medicul *Hipocrate* (460-375 î.Hr) ale cărui lucrări au fost adunate într-un volum numit ”*Corpus Hippocraticum*” și ”*Jurământul lui Hipocrate*”, care este rostit și astăzi de către medici și farmaciști.

În Roma antică existau diferiți comercianți - vânzătorii de medicamente *pharmacopulai*, comercianții ambulanz *circulatores*, *unguentarii* - vânzătorii de unguente și *apotecari*, care aveau depozite de medicamente. Romanii au realizat construcții sanitare și igienice, care au jucat un rol important în sănătatea publică. La romani s-au remarcat *Celsus*, *Dioscorides*⁷ și *Claudius Galenus* (130-210 d.Hr.), considerat părintele farmaciei și care a scris peste 500 de lucrări de medicină și farmacie.

În perioada 700 d.Hr și sec. al XVIII-lea au loc o serie de descoperiri științifice în toate domeniile. În această perioadă farmacia arabă a avut o contribuție remarcabilă. Sunt introduse procedee precum distilarea, izolarea alcoolului etilic etc. și sunt obținuți acizi anorganici (sulfuric și azotic), oxizi și săruri ale metalelor. În anul 754 d.Hr. se înființează la Bagdad prima farmacie, unde existau specialiștii în prepararea medicamentelor.

În spitalul din Gondisapur a funcționat o farmacie și o școală medicală, iar cel care conducea acest spital a redactat o lucrare numită ”*Grabadhin*”, un îndreptar pentru prepararea medicamentelor. Din această perioadă s-au păstrat un tratat numit ”*Canon*”, scris de către medicul arab *Avicenna* (980-1037 d.Hr.), precum și un

---

⁷ *Ibidem*.

”*Manual de Oficina*”, care descrie în 25 de capitole cunoștințele farmaceutice necesare activității în officina.⁸

În călătoriile prin Europa, arabii au contribuit la crearea farmaciilor. Primele farmacii au fost deschise în orașele: Neapole (1140), Paris (1180), Praga (1278), Köln (1250), Trogir (1271).

În anul 1231, într-un decret de la Palermo emis de Frederick II de Hohenstaufen, împărat al Germaniei și rege al Siciliei, apărea o reglementare cu privire la activitățile de medic și farmacist. În reglementare se făcea o diferențiere clară între aceste două profesii.

În sec. XII-XIII farmaciștii s-au organizat în corporații, iar meseria de farmacist era considerată o profesie, la fel și cea de medic.⁹

În perioada Renașterii numărul farmaciilor a crescut. O farmacie deținea *officina* - o încăpere la stradă, din care se vindeau medicamentele, un laborator, unde se pregăteau medicamentele și un depozit de materiale. Farmaciile foloseau vase farmaceutice din sticlă, faianță și lemn, pe care erau inscripționate semnele alchimice convenționale pentru fiecare substanță. Din aceasta perioadă s-au păstrat mai multe lucrări: “*Compendium Aromatariorum*”, elaborat de medicul italian *Saladino d’Ascoli* (Bologna, 1488), “*Dispensatorium Pharmacopolarum*” (Nürnberg, 1548) și “*Thesaurus Aromatariorum*” (Milano, 1512), scrisă de P. Suardo.

Primele dovezi cu privire la practica de vindecător pe teritoriul țării noastre provin din perioada geto-dacă și era exercitată de către preoții-medici. Cunoaștem faptul că Zamolxis, zeul suprem al daco-geților, avea puteri vindecătoare, iar Derzis, Derzelas sau Darzos era o divinitate protectoare a sănătății. Dacii utilizau otrăvuri, diferite unguente etc. și se pare că Burebista și preotul Deceneu aveau cunoștințe de medicină.

---

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

În spațiul românesc, înainte de sec. XIII nu au existat farmacii, preocupările în acest domeniu se bazau mai mult pe empirism, iar cei care se ocupau de vindecarea oamenilor erau *moașele*, *doftoroaiele*. În mănăstiri existau *bolnițele* (infirmierii), destinate clerului bolnav.

În funcție de apartenența la principate și voievodate, „farmaciștii” erau cunoscuți ca *spițer*, *bechim* sau *bacal* în Țara Românească, *apothecary* în Moldova și *aromatarius* sau *apothecarius* în Transilvania.

Primele farmacii înființate în Transilvania au fost la Sibiu în anul 1494, Bistrița în 1516, Brașov în anul 1520, 1546 la Făgăraș și Cluj, 1573. Farmacistul se numea *apothiecarius*, iar medicamentul se găsea sub numele de *medicamentum*.

În sec. al XIX-lea sub influența franceză apar termenii de farmacist, farmacie, menționați în lucrarea “*Orânduiala pentru farmaciști*”, care era un îndrumar. Farmacistul era ajutat de *calfe* care trebuiau să aibă gimnaziul și patru ani de practică în farmacie.

În anul 1867 se înființează la București prima facultate de medicină și farmacie, urmată apoi de cele de la Cluj în 1888, Iași 1912-1913, Tg. Mureș (1948) și mai târziu Timișoara, Arad, Oradea, Constanța.

Farmaciiile erau obligate să aibă oficină, laborator dotat corespunzător, dulap pentru stupefiante și substanțe toxice. Prima farmacopee a fost editată în 10 ediții și se numea “Farmacopeea Română”.

La începutul sec. al XIX-lea fiecare oraș mare avea câte o farmacie. În ceea ce privește numărul farmaciilor din Transilvania, informațiile furnizate de promedicul provinciei Ferenc Nyulas, indicau până în anul 1808, 42 de farmacii publice.¹⁰

---

¹⁰ Samuel Izsák, *Farmacia de-a lungul secolelor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 380.

În anul 1461 era atestat la Sighisoara primul spital, care funcționa pe lângă Biserica Spitalului, iar pe malul drept al râului Tarnava Mare, se afla o biserică (1507), pe lângă care se afla o leprozerie.

O altă construcție care servea pentru sănătatea publică a orașului era *baia publică*. În Sighișoara se mai aflau și *bărbierii*, care se ocupau de tratarea rănilor și de extracțiile dentare. Până în anul 1631 a existat chiar și un turn al bărbierilor, situat între Turnul cu Ceas și Turnul Fierarilor. Primul bărbier atestat a fost Valentin Barbitonsor, în anul 1522.

Primul farmacist consemnat la Sighișoara a fost Andreas Bertramus, în secolul al XVII-lea, urmat de Paul Kartschen.

Prima mențiune documentară privind existența unei farmacii la Sighișoara, datează din anul 1700, în "*Registrul matricol al fostei asociații a farmaciștilor regiunii a V-a Transilvania*" - farmacia "La Corona". Mai apoi au fost fondate farmaciile "La Leul" (1720) și "La Vulturul" (1755). În anul 1897 era înființat la Sighișoara Spitalul Comitatului Târnava Mare.

Spațiul unei farmacii includea de cele mai multe ori două încăperi, oficina - încăperea în care se eliberau medicamentele și laboratorul - unde se preparau medicamentele. La fel ca și în zilele noastre, și în trecut se acorda o atenție deosebită mobilării și dotării oficinei, care dispunea de mobilier sculptat și pictat, recipiente farmaceutice din lemn, staniu, sticlă și faianță, în diferite nuanțe. Recipientele aveau pe suprafața lor exterioară însemnările corespunzătoare pentru produsele pe care le conțineau.

În inventarul Muzeului de Istorie din Sighișoara există o valoroasă colecție de farmacie. Aceasta are în componența sa o serie de recipiente farmaceutice din lemn, faianță și sticlă, diverse obiecte și instrumente specifice, instrumentar medical, lucrări cu caracter medical, mobilier pictat. Atenția noastră a fost atrasă de două

piese din secolul al XIX-lea - un microscop (nr. inv. 957), respectiv un aparat pentru prepararea - distilarea uleiurilor eterice din plante (nr. inv. 2760).

Pentru punerea în valoare a acestor obiecte s-a recurs la restaurarea lor, după cum urmează:

Microscopul (foto 1) este un instrument compus din suportul dreptunghiular de lemn, pe care este prins în holțșuruburi din metal, corpul propriu-zis al microscopului. Acesta este alcătuit din oglindă (convexă), platformă, focalizator, obiectiv și ocular.

Suportul din lemn a fost curățat mecanic cu lâna de oțel și conservat mai apoi cu Schellack. Lacul oferă o protecție perfectă împotriva umezelii și a prafului. Părțile din alamă au fost separate și curățate în acid formic 10%, diluat în apă distilată și apoi conservate cu lac Paraloid B72, după care au fost reasamblate (foto 2).

Aparatul de preparat-distilat uleiuri volatile (foto 3) este compus din patru elemente principale: postament din lemn de formă neregulată, vas de sticlă în formă de pahar cu picior, recipient din alamă, sursă de încălzire (tip spirtieră) din metal alb.

Pe mijlocul postamentului este fixat un ax vertical terminat cu o buclă. De acesta sunt fixate paharul din sticlă și recipientul din alamă. Pe acesta din urmă sunt inscripționate stema Imperiului habsburgic și numele A.REISS.K.K.HOF.-SPENGLER IN WIEN (*A. Reiss meșter de oglinzi al curții cezaro-crăiești din Viena*).

Pentru restaurarea acestui obiect a fost necesară dezasamblarea lui în părți componente și curățarea acestora după cum urmează: partea din lemn a fost curățată mecanic cu lâna de oțel și conservată cu Schellack, iar părțile din alamă au fost separate și curățate în acid formic 10% diluat în apă distilată și conservate cu lac Paraloid B72, după care au fost reasamblate (fig.4). Paharul din sticlă a fost spălat cu detergent cu ph-neutru.

Piesele restaurate se găsesc expuse în expoziția de farmacie a Muzeului de Istorie din Sighișoara, jud Mures.

Bibliografie generală:

- Crișan, Ion Horațiu, *Medicina în Dacia*, București, Editura Dacia, 2007.
- Gheorghiu, Emil, *Pagini din trecutul farmaciei românești*, București, Editura Medicală, 1967.
- Grigorescu, Flora Mariana, *Catalogul obiectelor de farmacie din patrimoniul Muzeului de Istorie Sighișoara în MARISIA*, XXV, 1996, pp. 105-136.
- Iftimovici, Radu, *Istoria universală a medicinei și farmaciei*, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Izsák, Samuel, *Farmacia de-a lungul secolelor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Lipan, Vasile, *Istoria Farmaciei române în date*, București, Editura Farmaceutică, 2009.
- Sprinterioiu, Miruna Luiza, Vasile, Robert Daniel, *Farmacia în civilizația omenirii*, București, Editura Multi Press International, 2003.
- Ursoiu, Sorin, *Istoria medicinei universale*, Timișoara, Editura de Vest, 2000.

**A HISTORY OF PHARMACY – THE RESTORATION OF A MICROSCOPE (19th CENTURY)
AND A DEVICE FOR PREPARING ESSENTIAL OILS (19th CENTURY)
(Summary)**

This article presents a short history of pharmacy in the world and the importance of this medical science for the evolution of mankind. There are shown here the steps of restoration for two valuable pieces (19th Century) from pharmacy collection of Sighișoara History Museum: a microscope and a device for preparing essential oils.

These two objects are exhibited today in the museum's permanent exhibition.

Cuvinte cheie: Sighișoara, farmacie, microscop, ulei eteric, restaurare

Keywords: Sighișoara, pharmacy, microscope, essential oil, restoration.

ANEXA

Foto 1: Microscop înainte de restaurare

Foto 2: Microscop după restaurare

Foto 3: Aparat de preparat-distilat uleiuri
volatile înainte de restaurare

Foto 4: Aparat de preparat-distilat uleiuri
volatile după restaurare

